บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ถั่วเหลืองเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ มีถิ่นกำเนิดในแถบสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมีการปลูกถั่วเหลืองมาแล้วไม่น้อยกว่า 3,000-5,000 ปีมาแล้ว แต่ในประเทศไทยนั้น มีหลักฐานว่ามีการปลูกถั่วเหลือง โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แนะนำให้เกษตรกรเป็นผู้ปลูกถั่วเหลืองในปีพุทธศักราช 2473 ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลได้ชักชวนให้ประชาชนหันมาบริโภคถั่วเหลือง เพราะว่าเป็นพืชที่ปลูกง่ายและมีคุณค่าทางอาหาร (ทนุ 2531)

ดังนั้นรัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับถั่วเหลืองเป็นพิเศษ โดยมอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตร ทำการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกโดยใช้เทคโนโลยีช่วยการปลูกถั่วเหลือง เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตถั่วเหลืองให้มากขึ้น และเพียงพอกับความต้องการภายในประเทศ พอสรุปได้ว่าถั่วเหลืองเป็นพืชเศรษฐกิจที่น่าสนใจ สำหรับเกษตรกรเป็นอย่างยิ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่าถั่วเหลืองเปรียบเหมือนถั่วทองที่อาจยกฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรและประเทศชาติได้

ปัจจุบันมีการพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันพืช อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ และมีการใช้ประโยชน์ในรูปอื่นๆ มากขึ้น ทำให้มีการนำกากถั่วเหลืองจากประเทศต่างๆ เช่น ประเทศบราซิล อินเดีย และจีน ในปีพุทธศักราช 2531 ประเทศไทยมีปริมาณความต้องการกากถั่วเหลือง 264,000ถึง 370,000 ตัน ในขณะที่ภายในประเทศผลิต 90,000-150,000 ตัน จึงมีการนำเข้ากากถั่วเหลืองจากต่างประเทศ 215,045 ตัน มีมูลค่า 1,415 ล้านบาท ส่วนเป้าหมายในการผลิต ปี 2530-2534 มีเป้าหมายจำนวน 3.64, 3.85, 4.10, 4.40 และ 4.70 แสนตันตามลำดับ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2529 : 72)

ภาคเหนือมีพื้นที่ปลูกมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง จังหวัดที่ปลูกมากที่สุด คือ จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2540/2541 มีพื้นที่ปลูกจำนวน 23 อำเภอ พื้นที่ทั้งหมด 86,000 ไร่ ผลผลิต 19,780 ตัน เฉลี่ย 230 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้เมล็ดพันธุ์ทั้งหมด 860 ตัน (สำนักงานการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2540/2541) ส่วนอำเภอแม่แตง ปี 2540/2541 มีพื้นที่ปลูกจำนวน 10 ตำบล พื้นที่ 6,250 ไร่ ผลผลิตจำนวน 1,875 ตัน เฉลี่ย 300 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้เมล็ดพันธุ์ทั้งหมด 62.5 ตัน คิดเป็น 7.26% เมื่อเทียบกับการใช้เมล็ดพันธุ์ของจังหวัดเชียงใหม่(สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แตง ปี 2540/2541)

จะเห็นได้ว่าการผลิตถั่วเหลืองนั้นเมื่อเทียบกับในส่วนของอำเภอ,จังหวัด ผลผลิตที่ได้นั้นยังไม่เพียงพอกับความต้องการภายในประเทศ ดังนั้นสำนักงานเกษตรอำเภอแม่แตงได้ดำเนินการส่งเสริมให้สถาบันเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไป ผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองจำหน่ายให้เกษตรกร ในพื้นที่ของอำเภอแม่แตง และจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้ปริมาณที่เพียงพอของเกษตรกรในการใช้เมล็ดพันธุ์ปลูกเพื่อผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น

การผลิตถั่วเหลืองในอำเภอแม่แตง ต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองในการปลูกทั้งหมด 62,500 กิโลกรัมหรือ 62.5 ตัน แต่แหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองทั่วไปในปัจจุบัน ที่สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แตง ส่งเสริมให้สถาบันเกษตรกรดำเนินการปลูกถั่วเหลือง เพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง ซึ่งมีปริมาณเมล็ดพันธุ์ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอแม่แตง และอำเภอใกล้เคียงตลอดทั้งอำเภออื่นๆ ของจังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มเกษตรกรทำนาขี้เหล็ก เป็นกลุ่มนิติบุคคลที่สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แตง ดำเนินการส่งเสริมให้กลุ่มฯ ปลูกถั่วเหลือง เพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ มีสมาชิกของกลุ่มทั้งหมด 181 ราย แต่มีสมาชิกกลุ่มฯเข้าร่วมโครงการปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์จำนวน 110 ราย สมาชิก ที่เข้าร่วมโครงการในบางส่วนยังไม่ยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ ที่สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แตงได้ส่งเสริมแนะนำให้ปฏิบัติตาม ถ้าหากได้ศึกษาสมาชิกในกลุ่มมีการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ นำไปปฏิบัติได้มากน้อยแค่ไหนและการยอมรับนั้นทางเศรษฐกิจ สังคมของสมาชิกที่ร่วมโครงการฯ มีความสัมพันธ์กับการยอมรับหรือไม่ เพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนส่งเสริมการปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ และเป็นแนวทางส่งเสริมในการปรับปรุง และถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อให้การผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ที่ได้มาตรฐานและคุณภาพตามที่รัฐบาลกำหนด และการขยายผลโครงการส่งเสริมปลูกถั่วเหลืองในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกับการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลือง เพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์
3. เพื่อศึกษาปัญหาการส่งเสริมการปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

ผลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ในการขยายพื้นที่ปลูกถั่วเหลือง เพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ในสถาบันเกษตรกรและเกษตรกรอื่นๆ โดยการดำเนินงานของสำนักงานเกษตรอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

สมมุติฐาน

การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาขี้เหล็ก ตำบลขี้เหล็ก อำแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีความสัมพันธ์กับปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้คือ

1. เพศ
2. อายุ
3. ระดับการศึกษา
4. ประสบการณ์ปลูกถั่วเหลือง
5. สภาพการถือครองที่ดิน
6. ขนาดฟาร์ม
7. รายได้
8. แรงงานในครอบครัว
9. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่
10. การติดต่อกับชุมชนอื่นที่ปลูกถั่วเหลือง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University

ขอบเขตการศึกษา

ก. ขอบเขตพื้นที่และประชากรในการศึกษาวิจัย ศึกษาเฉพาะสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนา ขี้เหล็ก ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตงที่ปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์เท่านั้น จำนวน 110ราย

ข. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ(Independent variables) มีทั้งหมด 3 ปัจจัย ประกอบด้วยปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม คือ

1.1 ปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล มี 4 ปัจจัย ได้แก่

- อายุ
- เพศ
- ระดับการศึกษา
- ประสบการณ์ในการปลูกถั่วเหลือง

1.2 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ มี 4 ปัจจัย ได้แก่

-สภาพการถือครองที่ดิน
-ขนาดของฟาร์ม
-รายได้
-แรงงานในครัวเรือน

1.3 ปัจจัยทางสังคม มี 2 ปัจจัย ได้แก่

- การติดต่อกับเจ้าหน้าที่
- การติดต่อกับชุมชนอื่นที่ปลูกถั่วเหลือง

2. ตัวแปรตาม(Dependent variable) คือ การยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ ประกอบด้วย 6 ประเด็น

2.1 ระยะการปลูก

2.2 การกำจัดวัชพืช

2.3 การใส่ปุ๋ย และการให้น้ำ

2.4 การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

2.5 การเก็บเกี่ยวผลผลิต

2.6 การคัดเมล็ดพันธุ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ สามารถนำมาสร้างกรอบแนวความคิดในการศึกษา(Conceptual framework) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ได้ดังนี้

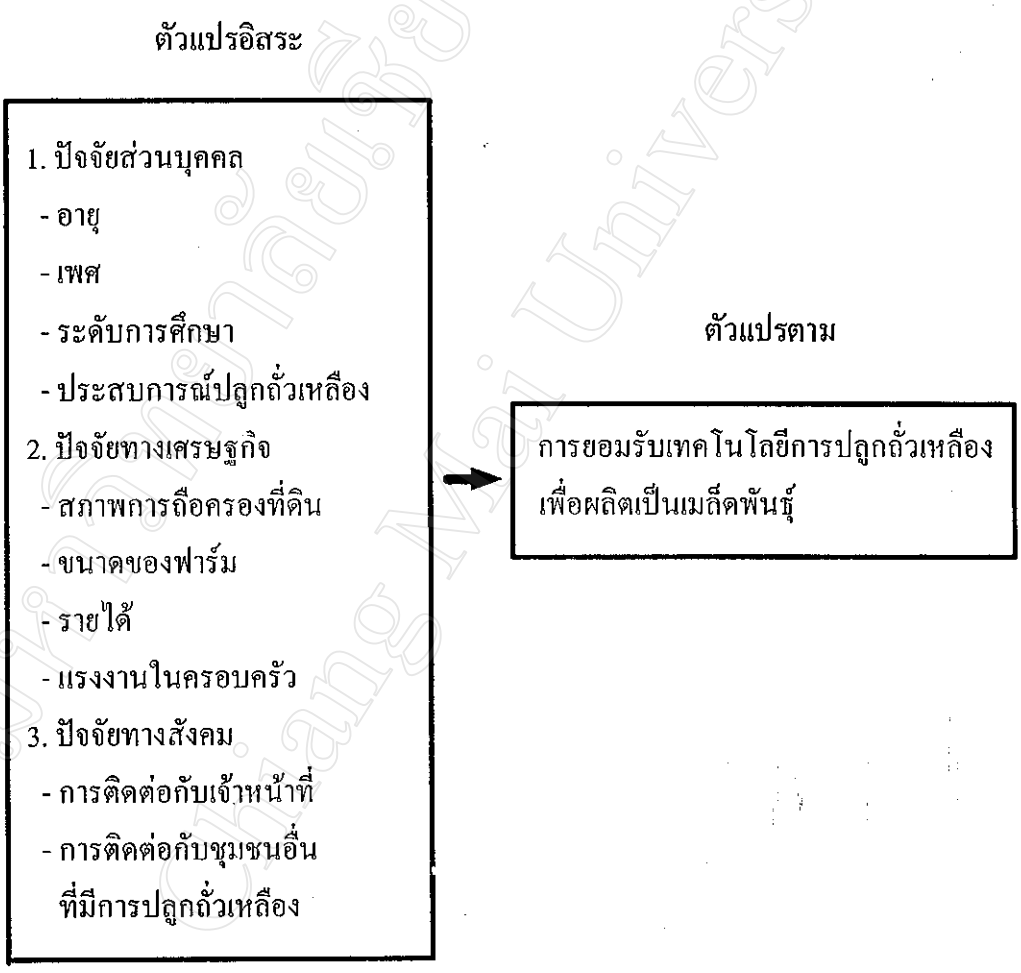

นิยามศัพท์

1. กลุ่มเกษตรกร คือ เกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเกษตร หรือเป็นบุตรหลานเกษตรกร ที่พ้นคุณสมบัติเป็นสมาชิกยุวเกษตรกร โดยการรวมตัวกันขึ้นตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป และสถานภาพที่มั่นคงที่สุด เพราะมีกฎหมายรองรับ มีความเป็นนิติบุคคล และบทบาทหน้าที่เป็นที่ยอมรับของสังคม เมื่อรัฐบาลมีนโยบายในการพัฒนาชนบท ก็จะทำงานผ่านกลุ่มเกษตรกร โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเกษตรกรเข้ามาร่วมงานกับรัฐบาล ซึ่งมีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ประสานงาน

2. เทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลือง หมายถึง วิธีการนำเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลือง เพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ นำไปปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ ซึ่งสนับสนุนการปฏิบัติการภาคสนามที่ไปถ่ายทอดให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกร โดยกำหนดประเด็นที่สำคัญๆ ไว้ 6 ประเด็น คือ

1. ระยะการปลูก
2. การกำจัดวัชพืช
3. การใส่ปุ๋ยและการให้น้ำ
4. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
5. การเก็บเกี่ยวผลผลิต
6. การคัดเมล็ดเพื่อทำพันธุ์

การยอมรับในที่นี้หมายถึง การยอมรับใน 6 ประเด็นข้างต้น วัดโดยการสอบถามเกษตรกรปฏิบัติ หรือไม่ปฏิบัติ ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ

3. ประสบการณ์ในการปลูกถั่วเหลือง หมายถึง ระยะเวลาที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรเริ่มทำการปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์มาจนถึงวันที่ทำการสัมภาษณ์

4. จำนวนแรงงาน หมายถึง จำนวนสมาชิกในครอบครัวของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาขี้เหล็ก ที่มีอายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไป และประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์

5. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ หมายถึงการที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาขี้เหล็ก ตำบลขี้เหล็ก ได้พูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ประสานงานและขอคำแนะนำในการทำการเกษตรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของรัฐบาล จำนวนครั้งในการติดต่อรอบปีในฤดูกาลปลูกถั่วเหลืองเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์

6. รายได้ หมายถึง เงินจำนวนรายได้จากภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรทั้งหมดที่เป็นเงินสด และเป็นผลิตผลการเกษตรซึ่งเก็บไว้บริโภคในครอบครัว

7. ถั่วเหลือง หมายถึง ถั่วเหลืองรุ่น 2 (ฤดูแล้ง) พันธุ์ ชม.60, สจ. 5 ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปลูกปลายเดือนธันวาคม2540-เดือนมกราคม2541 และเก็บเกี่ยวผลผลิตกลางเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2541

8. การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร หมายถึง ลักษณะที่เกษตรกรเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร

9. การติดต่อกับชุมชนอื่นๆที่ปลูกถั่วเหลือง หมายถึงจำนวนครั้งที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรติดต่อสอบถามปัญหาเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองกับเกษตรกรรายอื่นนอกหมู่บ้าน ในช่วงฤดูกาลปลูกถั่วเหลือง

10. ขนาดของฟาร์ม หมายถึง ขนาดพื้นที่ถือครองที่ใช้ปลูกถั่วเหลือง

11. อายุ หมายถึงจำนวนปีของอายุเกษตรกรที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ในขณะที่ทำการศึกษา

12. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University